

Využití konceptu „CLOSE TO“ k prevenci rizikového chování mladých začínajících řidičů

Publikováno: 13. 3. 2007

Souhrn

Základní myšlenka projektu je převzata z preventivních programů (AIDS, drogy) a je známá jako metoda výuky vrstevníky - tzv. peer programy. Projekt [CLOSE TO](#) si kladl za cíl využít **novou metodu výuky vrstevníky v autoškolách** a následně ověřit její účinnost. Na projektu se podíleli mladí lidé, kteří sami prožili závažnou dopravní nehodu. Tito mladí lidé byli připravováni k samostatnému vystoupení před skupinou vrstevníků (mladých uchazečů o řidičské oprávnění). **Vyškolení účastníci dopravní nehody, tzv. peer mentoři, se účastnili hodiny výuky přímo v autoškolě a popsali příběhy dopravních nehod, kterých byli sami účastníky. Žáci autoškol takto získávají za pomoci vrstevníka intenzivní emotivní vjem prostřednictvím popisu všech faktorů a následků nehodového děje.**

Cílem projektu CLOSE TO je vést k pozitivní změně rizikových postojů a jednání ve skupině zejména mladých začínajících řidičů.

Délka projektu: 24 měsíců (02/2004 – 01/2006)

Úvod

Projekt CLOSE TO je cíleně zaměřen na mládež a má preventivní charakter. Je podporován Evropskou komisí a koordinován z Rakouska. Centrum dopravního výzkumu (CDV) je základním členem konsorcia, spolupracuje s ostatními členy – s Rakouskem, Německem, Polskem a Švédskem a podílelo se přímo na realizaci projektu v naší zemi (např. pořádáním kursu pro peer mentory, návštěvami autoškol aj.).

Základní myšlenka projektu je převzata z preventivních programů (AIDS, drogy) a je známá jako metoda výuky vrstevníky - tzv. peer programy. Projekt CLOSE TO si kladl za cíl využít novou metodu výuky vrstevníky v autoškolách a následně ověřit její účinnost.

Název projektu CLOSE TO (angl. „blízko“ – k mladým začínajícím řidičům) vystihuje podstatu a hlavní myšlenku projektu využitou při autoškolním vzdělávání, neboť je známo, že **postoje mladých lidí lze lépe formovat prostřednictvím působení jejich vrstevníků, pocházejících zblízka, respektive přímo z této specifické věkové skupiny.**

Na projektu se podíleli mladí lidé, kteří sami prožili a přežili! závažnou dopravní nehodu. Tito mladí lidé byli připravováni k samostatnému vystoupení před skupinou vrstevníků (mladých uchazečů o řidičské oprávnění). Vyškolení účastníci dopravní nehody, tzv. **peer mentoři**, se účastnili hodiny výuky přímo v autoškolě a popsali příběhy dopravních nehod, kterých byli sami účastníky. Žáci autoškol získali za pomoci vrstevníka intenzivní emotivní vjem prostřednictvím popisu všech faktorů a následků nehodového děje.

Koncept CLOSE TO nabízí autoškolám konkrétní způsob jak se věnovat tématům mládeže – specifické vzorce jednání a riskování, následky nesprávného jednání, individuální dispozice a také problematický kontakt s různými drogami, včetně alkoholu. **Peer mentor přináší “život do autoškol”** v nejčistším slova smyslu. Jeho příběh poskytuje autentický výukový materiál o neuváženém a také někdy překvapivě krátkém způsobu, jak se stát viníkem/obětí dopravní nehody. Díky věkové blízkosti a zrušení anonymity je těžší pro účastníky, aby se distancovali a řekli “to se může stát někomu

jinému, mně ne". Tím se zvyšuje šance, že se mladý člověk, který se učí řídit, bude zamýšlet nad svými sklony v chování podpořen otázkou "Jak by ses sám zachoval/a na jeho/jejím místě?"

Jakýkoli postoj člověka, tedy i postoj týkající se bezpečnosti v dopravním provozu nebo rizikový postoj, je tvořen několika modifikujícími složkami. Kognitivní složku postoje tvoří jednotlivé názory na problematiku, tzn. co člověk o daném chování nebo problematice ví a co v něm vyvolává určitou emoční reakci. Afektivní složka postoje (emoce) dává postojům motivační charakter, a konativní složku tvoří již samotné chování člověka (tendence vyhledávat/vyhýbat se). Při procesu změny postoje je z psychologického hlediska velice důležité působit na všechny tyto složky postoje. Při besedách byly využity i situační faktory ovlivňující postoje, zejména přítomnost dalších osob, sociální normy a sociální tlak, peer mentoři zmínili i přístupnost alternativního/vhodnějšího chování z hlediska bezpečnosti silničního provozu.

Praktická realizace

Dvoudenní kurs pro peer mentory proběhl 26. 2. - 27. 2. 2005 v Brně. Kurs zahrnoval zdokonalování komunikace a rétorických dovedností, sebe-prezentace, základy asertivity, simulaci reálných podmínek při návštěvě autoškoly, praktické nácviky některých dovedností, práci ve skupině a skupinovou diskusi. Po vyškolení peer mentorů začaly návštěvy autoškol.

První návštěva v autošcole proběhla 21. 3. 2005, poslední 7. 6. 2005. Průměrná doba jedné návštěvy byla 55 minut, průměrná doba vystoupení jednoho peer mentora 12 minut, nejčastěji přednášeli ve trojicích. Ze začátku byli peer mentoři žákům představeni, poté vyplňovali první dotazník. Následovaly prezentace peer mentorů a diskuse, popř. krátké shrnutí. Na konci besedy žáci vyplnili ještě druhý dotazník.

Příběhy, které peer mentoři vypráví, jsou různé, některé jsou o chybách na silnicích, jiné o alkoholu, rychlé jízdě a srážkách s jiným vozidlem. Jeden z peer mentorů vypráví o zkušenostech ze své rodiny – jak se jim vše změnilo po velmi vážné nehodě jednoho z velmi blízkých příbuzných, jiný se specializuje na zkušenosti s motocyklem. Někteří peer mentoři jsou oběťmi dopravní nehody, jiní jsou viníci dopravní nehody.

CDV spolupracovalo se 7 autoškolami v Brně a okolí. Jejich seznam lze nalézt na internetu, kde fungují mezinárodní stránky projektu (i v české verzi) na adrese www.close-to.net

Autoškoly byly kontaktovány telefonicky a/nebo emailem, zda se chtějí zapojit do projektu. Tito zájemci byli osobně navštíveni a ústně byla domluvena spolupráce (termíny návštěv a besed).

Co získaly autoškoly díky zapojení do projektu?

- Účast na mezinárodním projektu EU, díky které dávají veřejnosti najevo, že drží krok s dobou, poskytují služby na profesionální úrovni a problematika kvalitního vzdělání svých žáků jim není lhostejná
- Nabídly žákům kreativní a zajímavé lekce
- Bezplatná reklama na mezinárodních internetových stránkách projektu
- Obdržely propagační materiály projektu – plakáty, složky, brožury
- Na příbězích peer mentorů lze i žákům vysvětlit základní pravidla (např. kontrola vozu před jízdou, odbočování vlevo, problematika zrcátek aj...) včetně zapojení do diskuse

Pro posouzení účinnosti konceptu CLOSE TO byla použita metoda tří dotazníků. Otázky v prvním dotazníku se týkají mapování postojů v okruzích: sebehodnocení – vlastní zhodnocení řidičských dovedností, stupeň internální/externální atribuce zodpovědnosti, vliv okolí nebo osob (vrstevníků) a osobnostní dispozice k rychlosti a k riskování. Druhý dotazník kromě výše uvedených oblastí dále zkoumal individuální zkušenosti s dopravními nehodami, ovlivnění řidičského chování po diskusi s peer mentory a zpětnou vazbu na besedu s peer mentory. Třetí dotazník použitý za 4-6 měsíců od besedy zjišťoval, nakolik se za tuto dobu změnilo postoje začínajících řidičů, kteří se účastnili besedy s peer mentory v rámci projektu CLOSE TO.

Ověření účinnosti

V České republice se projektu CLOSE TO účastnilo celkem 322 osob. Zúčastněnými byli zpravidla studenti, narození v letech 1980 – 1989 (96 %). 95 (33 %) účastníků uvedlo, že se někdy stali účastníky dopravní nehody.

1. Hodnocení setkání

Bezprostředně po setkání s peer mentory byla akce hodnocena vesměs pozitivně.

80 % respondentů si myslelo, že setkání bylo zajímavé, 52 % souhlasilo s názorem, že setkání bylo zajímavou variací na obvyklé téma, 49 % bylo názoru, že zkušenosti peer mentorů byly dobře přijaty, 59 % účastníků si myslelo, že to, co slyšeli, je bude nějakou chvíli doprovázet a pouze 1 % považovalo setkání za nudné.

2. Hodnocení setkání s časovým odstupem

Ze 151 respondentů podílejících se i na třetím dotazníku si 93 % pamatovalo setkání s peer mentorem. 50 % respondentů si vzpomínalo na obsah diskuse a osobu peer mentora, 18 % na popis nehody nebo nebezpečné situace, 7 % na rady, jak zvýšit bezpečnost ve vozidle.

68 % vyjádřilo názor, že setkání ovlivnilo jejich řídičské chování.

Ti, kteří si určitý vliv uvědomovali, hovořili o větší opatrnosti, pozornosti při řízení (32 %), často byla zmiňována otázka rychlosti (6 %), 8 % hovořilo o přípravě před jízdou.

89 % respondentů by doporučilo diskusi s peer mentory i ostatním řidičům, aby se poučili o zkušenostech jiných.

46 % si umí představit, že by sami dělali peer mentory.

3. Postoje

Obecně lze říci, že krátkodobě setkání s peer mentorem ovlivnilo v pozitivním smyslu téměř všechny postoje účastníků. Během následujícího půl roku se však některé postoje vrátily do původního stavu, jaký byl před akcí. Častěji se však postoje naopak ještě více vyvinuly směrem k větší odpovědnosti. Můžeme říci, že setkání mělo určitý vliv na postoje zúčastněných, ale praxe v provozu se podílela na jejich utváření více.

Rychlost. Podíl respondentů, kteří rozhodně souhlasili s tvrzením “Jsi idiot když jezdíš příliš rychle” významně vzrostl okamžitě po akci a ještě více po půlroční pauze (21 % - 32 % - 46 %). To samé platí v případě tvrzení “Je v pořádku jezdit velmi rychle, když jsi dobrý (bezpečný) řidič/ka”, kde byl podíl studentů, kteří rozhodně nesouhlasí, postupně 22 % - 33 % - 57 %, i tvrzení “Řídit velmi rychle je zábava” s podílem nesouhlasu 18 % - 21 % - 38 %.

Řidičské schopnosti. Souhlas s tvrzením “Vždy bys měl dodržovat pravidla když řídíš” byl velmi silný už před setkáním a bezprostředně po něm se téměř nezměnil; po půlroční pauze se zvýšil z 62 % na 82 %.

Postoje k výročkám týkajícím se **vlivu ostatních** obecně nebyly setkáním příliš ovlivněny. Podíl respondentů, kteří souhlasí s výrokem “Nenechám se ovlivňovat druhými lidmi” se vyvíjel od 31 % - 35 % - 56 %.

4. Vliv na řídičské chování

Účastníci byli sice pozitivní, ale velmi opatrní při posuzování možného vlivu akce na jejich chování; často se uchýlovali ke kategoriím odpovědi “souhlasím do jisté míry” nebo “spíše souhlasím/nesouhlasím”. Na druhé straně, i když si respondenti většinou mysleli, že příběh byl poučný a že budou v budoucnu sami opatrnější, často neměli odvahu vyloučit možnost, že se sami —

dostanou do podobné situace.

Většina lidí do jisté míry souhlasila s výroky “Po tomto setkání budu řídit bezpečněji než předtím” (89 %), “Po tomto setkání budu jednat s větším respektem v silničním provozu” (93 %), “Můžu se něco naučit tím co jsem dnes poznal/a ” (94 %), velmi rozhodně souhlasili s výrokem “To co jsem dnes slyšel může potkat každého” (98 %).

Metoda Close to – výuka vrstevníky je cíleně zaměřena na mládež a lze ji úspěšně využít v rámci prevence jak v autoškolství, tak i na středoškolské úrovni. Studenti v autoškolách mohou být seznámeni na základě emotivního působení vrstevníka s problematikou bezpečnosti silničního provozu. **Nabízí se také možnost využít po zavedení bodového systému, koncept CLOSE TO jako rehabilitační program pro mladé rizikové řidiče.** Myšlenka CLOSE TO je vhodná i pro **oblast působení justice** (Probační a mediační služby). Mohla by sloužit podle rakouského vzoru jako alternativní forma potrestání mladých viníků dopravních nehod.

Koncept CLOSE TO je v ČR průkopnický, protože metoda peer programu zde dosud nebyla využívána v oblasti prevence a předcházení u dopravních nehod. CDV vyvíjí iniciativu k získání nových a účinných metod pro výuku v autoškolách pomocí zapojení vrstevníků. Tato iniciativa by měla primárně vést k pozitivní změně postojů a jednání v rizikové skupině mladých začínajících řidičů, sekundárně by měla snižovat počet dopravních nehod u této rizikové skupiny mladistvých a celkově by měla zvyšovat bezpečnost silničního provozu.

Publikace

- PFEIFFER,R., TAUBERT,L., WALK,M., REUTTER,U., KNAUER-LUKAS,M., ŠEDÁ,E., STELMACHOWICZ-PAWYZA,D., LINDERHOLM,I. Close to Final Report, April 2006
- ŠEDÁ, E. Country Demonstration Report Czech Republic. In Close to Mid Term Report. EC, March 2005, s.32-42.
- WEINBERGER, J. National Report – Czech Republic. In Close to State of the Art, EC, July 2004, s. 24-32.
- ŠEDÁ, E. CLOSE TO. Výuka předmětu Dopravní psychologie. Brno, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2.5.2005.
- ŠEDÁ, E. CLOSE TO. Seminář Ministerstva dopravy pro zkušební komisaře - Elektronická podpora zkoušek řidičů. Brno, Centrum dopravního výzkumu, 5.4.2005.
- ŠEDÁ, E. Přípravný kurs pro peer mentory. Workshop. Brno, Centrum dopravního výzkumu, 26. - 27.2.2005.
- ŠEDÁ, E. Projekt CLOSE-TO. Centrum dopravního výzkumu. Brno, 28.4.2005.
- ŠEDÁ, E. Projekt CLOSE-TO. Centrum dopravního výzkumu. Brno, 2.5.2005.
- ŠEDÁ, E. Mezinárodní projekt Close to. Jednání pracovní skupiny pro komunikační aktivity BESIP. Praha, 25.10.2005